

Bolt, T., Goei, L. de, *Kinderen van hun tijd. Zestig jaar kinder- en jeugdpsychiatrie in Nederland 1948-2008* (Assen: Van Gorcum, 2008, 166 blz., €27,50, ISBN 978 90 232 4457 8).

De school speelt een cruciale rol in de creatie van opvoedingsproblemen. De school vormt kinderen, en functioneert daarmee ook als maatschappelijke zeef: kinderen vallen erbuiten of ze worden in verschillende hokjes verdeeld. Hoorde een halve eeuw geleden de vechtpartij op het schoolplein of in de gang nog tot de ordeproblemen van de school, begin eenentwintigste eeuw wordt vechten in en rond school als een kwestie van openbare orde beschouwd en worden vele vechtersbaasjes direct doorverwezen naar de politie. Dat kan inmiddels betekenen dat ze wangslim moeten laten afnemen voor DNA-opslag: vechten als begin van een 'criminele carrière'.

Zo creëerde de invoering van het klassikaal onderwijs aan het begin van de negentiende eeuw de langzame leerling, en de zittenblijver. Klassikaal onderwijs betekende een gemiddeld tempo en een gemiddeld niveau voor alle leerlingen. Zo ontstond naast de 'normale' leerling ook de 'abnormale' leerling, de achterblijver, die in de oudere aanpak van het individuele, hoofdelijk onderwijs helemaal niet opviel. Die ontwikkeling laat zich goed illustreren aan de hand van de vernieuwing van het leesonderwijs. In de oude school leerden de kinderen lezen door eerst de letters van het alfabet te benoemen. Dan volgden de lettergrepen in systematische volgorde en dan werden de woorden gespeld: bee-aa-el: bal. Volgens de onderwijsvernieuwers diende de leesmethode aan te sluiten op de ervaringswereld en belangstelling van het kind. Daarom moest het voorstellingsvermogen worden geprikkeld. Het nieuwe leesonderwijs begon dan ook met een gesprekje. Zo vroeg de onderwijzer al meteen bij de eerste leesles: 'Wie van u weet mij het groote onderscheid tusschen een paard op straat en een paard in eene prent te zeggen?' Kortom, het moderne leren lezen was een soort rebus en daarom voor vele kinderen nauwelijks te volgen. Een van de onderwijzers die aan de basis stonden van het in reactie hierop ontwikkelde speciaal onderwijs stelde daarom: 'Men veronderstelt te veel; men haast te veel. (...) Daaraan schrijf ik het toe, dat er op de gewone lagere scholen zoo vele achterlijke kinderen gevonden worden' (geciteerd in I. Weijers, *De creatie van het mondige kind* (Amsterdam 2007) 105).

Vanaf het begin van de twintigste eeuw, toen met de invoering van de leerplicht ook de laatste kinderen naar school moesten, ontstond een breed scala aan nieuwe problemen en categorisering: van slechthorende, dove en doofstomme tot zwakzinnige leerlingen. In 1923 werd bij Koninklijk Besluit voor elk van deze nieuwe categorieën apart onderwijs geregeld. Vanaf 1931 werd dit uitgebreid met scholen voor psychopaten – sinds 1949 zeer moeilijk opvoedbaar genoemd – en scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen. In datzelfde jaar kwamen er scholen voor epileptische, tuberculeuze, ziekelijke en kinderbeschermings-kinderen en voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Uiteraard speelden nieuwe beroepen en nieuw opkomende wetenschappelijke disciplines hierbij een cruciale rol. Artsen, psychiaters, pedagogen

en psychologen stonden aan de wieg van al deze nieuwe categorisering en specialisering. Sterker nog, in diezelfde wieg ontstonden nieuwe (sub) disciplines, vaak in directe onderlinge competitie om het wetenschappelijk gezag over het zorgkind. De kindergeneeskunde was van oudere datum en claimde de oudste rechten, maar in de eerste decennia van de twintigste eeuw werd alternatieve deskundigheid geclaimd door de kinderpsychiater, de orthopedagoog en de ontwikkelingspsycholoog.

Een van de nieuwe fenomenen die hun aandacht vroeg betrof het 'nerveuze', 'ongedurige', 'impulsieve' of 'functioneel-achterlijk kind'. Dit kind mocht zich vanaf begin jaren dertig in de belangstelling van diverse psychiaters, psychologen, pedagogen en leerkrachten verheugen. Tegenwoordig spreken we van overbewegelijkheid en ADHD. Ook dit probleem was typisch schoolgerelateerd: deze kinderen konden moeilijk urenlang stil aan hun tafeltje blijven zitten en bezig blijven met dezelfde les. In de jaren zestig, zeventig en tachtig raakte voor dit type gedrag de medische kwalificatie Minimal Brain Damage (MBD) in zwang. Met de totstandkoming van de DSM III, de herziene versie in 1987 van het invloedrijke Amerikaanse classificatiesysteem van psychische stoornissen, werd de term ADHD gebruikelijk.

In hun geschiedschrijving van zestig jaar kinder- en jeugdpsychiatrie kiezen Timo Bolt en Leonie de Goei de geschiedenis van ADHD als casus. Daarmee weten zij de ontwikkeling van het vak fraai en boeiend te illustreren. Deel 1, over de periode 1925-1965, gaat over de identiteit van de kinderpsychiater als primair op brede preventie gerichte psychohygiënist, maar laat ook zien dat sommigen in dezelfde periode een smallere, meer medische oriëntatie voorstonden. Deel 2, over de periode 1965-1985, beschrijft enerzijds de inmiddels overwegend psychoanalytische oriëntatie van de kinderpsychiater, maar laat juist aan de hand van de populariteit van het typische ziekteconcept MBD zien dat zelfs in die periode een meer medische oriëntatie niet ontbrak. Deel 3, over 1985 tot heden, maakt duidelijk dat inmiddels de biomedische oriëntatie van het vak domineert, zij het dat die in het algemeen toch wordt gecombineerd met een psychosociale invalshoek.

Een goed gedocumenteerd boek, goed geschreven, geïllustreerd met een leuk verhaal over de ontwikkeling van de psychiatrische bemoeienis met het zeer bewegelijke kind, van nervositas tot ADHD.

Ido Weijers, Universiteit Utrecht (i.weijers@uu.nl)

Woestenborghs, B., *De grote volte. Geschiedenis van de landelijke rijverenigingen* (Leuven: Davidsfonds, 2007, 199 blz., €29,95, ISBN 978 90 5826 503 6).

Over de geschiedenis van de paardensport zijn tot dusverre nog weinig historische studies verschenen. In een tijd waarin op het Nederlandse en Vlaamse platteland steeds minder ruimte is voor productielandbouw en de ‘verpaarding’ steeds grotere vormen aanneemt, is er alle reden om terug te blikken op de rol van het paard in de plattelandssamenleving. Analoog aan een in 2004 verschenen gedenkboekje over de Nederlandse landelijke rijverenigingen wordt ook in *De Grote Volte* de ontwikkeling van een boerensport tot een volkssport beschreven.

De geschiedenis van de landelijke ruitery in Vlaanderen begint in het midden van de jaren dertig toen in het Westvlaamse Boezinge de jonge onderpastoor André De Mey het initiatief nam voor de oprichting van een afdeling van de Boerenjeugdbond (BJB). Op zijn aandringen manifesteerden de jonge boeren zich met het paard en slaagde hij erin de vaders van zijn BJB-leden te overtuigen om hun zonen op zondag op stap te laten gaan met hun werkpaard. De publiciteit rond het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard in 1937, waarbij boerenzonen te paard, verenigd in rijverenigingen een prominente rol speelden, waren voor De Mey de reden om zijn licht op te steken in Nederland. Hij kwam in contact met de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) die hem voorzag van informatie over de werking van de Nederlandse rijverenigingen. Binnen BJB-verband begon De Mey eind 1937 met spring- en dressuuroefeningen en in 1938 werd het eerste concours hippique (‘ruiterfeest’) georganiseerd. Deze initiatieven vonden al snel navolging in de nabije omgeving en ook bij het BJB-secretariaat in Leuven.

Na de Tweede Wereldoorlog groeiden de landelijke rijverenigingen (LRV) uit tot een brede beweging die geheel Vlaanderen omvatte. Woestenborghs schetst daarbij de uitbouw van de beweging, waarbij hij vooral stilstaat bij de centrale rol van De Mey, de relatie met de BJB - later Katholieke Landelijke Jeugd (KLJ) - en de Belgische Boerenbond en de professionalisering. Werd er rond 1950 nog gereden op landbouwpaarden en nog zonder uniformen, met de oprichting van een fokvereniging en de introductie van speciale kleding kreeg de modernisering gestalte. Deze werd nog verder versterkt door de mechanisering van de landbouw, waardoor het werkpaard van de boerderij verdween en het aantal agrarische arbeidskrachten sterk verminderde. De LRV ging met zijn tijd mee en stelde het lidmaatschap ook open voor gehuwde ruiters, niet-agrarische ruiters en vanaf 1965 ook voor meisjes en vrouwen. In de jaren zeventig werd de landelijke ruitery nog verder uitgebreid met ponyclubs, bedoeld voor kinderen die vanaf de leeftijd van 16 jaar dienden over te gaan naar de ruitery. Ondanks alle veranderingen in organisatie en samenstelling van het ledenbestand bleef de LRV trouw aan twee uitgangspunten: laagdrempeligheid en de nadruk op het ontspanningselement. Wie zich wilde gaan toeleggen op de wedstrijdsport, kwam niet aan zijn trekken binnen